

УДК 321.01:338.242(477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-2\(78\)-20](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-2(78)-20)

Владислав ПУСТОВАР

докторант навчально-наукового інституту права та політології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
vvpustovar7@gmail.com

ORCID: 0009-0001-9790-0210

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ ВИКЛИКИ

У статті досліджується вплив політичних інститутів на забезпечення економічної безпеки держави. Автор розкриває концептуальні засади інституціонального підходу в політичній науці, підкреслюючи, що стабільність та ефективність функціонування політичних механізмів безпосередньо визначають можливість держави у реалізації економічної політики, підтриманні макроекономічної рівноваги та протидії внутрішнім і зовнішнім викликам.

Особливу увагу приділено аналізу світового досвіду реалізації політичних реформ, що стали каталізаторами економічних трансформацій. На прикладі Чилі, Польщі, Сінгапуру, Зімбабве та Венесуели досліджено результати реформ, визначено чинники їхньої ефективності або провалу. Успішні кейси свідчать про те, що ключову роль у досягненні економічного прориву відіграють такі чинники, як послідовність державної політики, інституційна спроможність та наявність політичної волі.

У роботі акцентовано на зв'язку між інституційною якістю та здатністю держави забезпечувати економічну стійкість. Зазначено, що прозорі, підзвітні та інклюзивні політичні інститути формують передумови для розвитку підприємництва, захисту прав власності, залучення інвестицій та формування довіри до економічного курсу країни як з боку громадян, так і міжнародних партнерів.

Автор аналізує міжнародні підходи до політичної інтеграції, зокрема участь держав у діяльності таких організацій, як ООН, ВТО, МВФ, ЄС, підкреслюючи, що адаптація до міжнародних стандартів сприяє підвищенню інституційної спроможності та відкриває доступ до глобальних ресурсів. Водночас звернено увагу на виклики, які постають перед державами у збереженні політичної автономії в умовах зовнішнього тиску.

У контексті України автор підкреслює необхідність посилення політичних інститутів як передумови для післявоєнного відновлення та модернізації економіки. З огляду на досвід інших країн, визначено пріоритетні напрями інституційної реформи – подолання корупції, забезпечення верховенства права, стабільність управлінських рішень та посилення участі в міжнародних політичних і економічних структурах.

Ключові слова: інституційна якість, політичні інститути, економічна безпека, міжнародне співробітництво, державна політика, реформування, економічна політика.

Vladyslav Pustovar. POLITICAL INSTITUTIONS AS A FACTOR IN STATE ECONOMIC SECURITY: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN CHALLENGES

The article examines the influence of political institutions on ensuring the economic security of the state. The author reveals the conceptual foundations of the institutional approach in political science, emphasising that the stability and effectiveness of political mechanisms directly determine the state's ability to implement economic policy, maintain macroeconomic balance, and counter internal and external challenges.

Particular attention is paid to the analysis of global experience in implementing political reforms that have become catalysts for economic transformation. Using the examples of Chile, Poland, Singapore, Zimbabwe, and Venezuela, the results of reforms are examined and the factors contributing to their success or failure are identified. Successful cases show that factors such as consistency of public policy, institutional capacity, and political will play a key role in achieving economic breakthroughs.

The paper emphasises the link between institutional quality and the state's ability to ensure economic stability. It notes that transparent, accountable and inclusive political institutions create the conditions for the development of entrepreneurship, the protection of property rights, the attraction of investment and the formation of trust in the country's economic course on the part of both citizens and international partners.

The author analyses international approaches to political integration, in particular the participation of states in the activities of organisations such as the UN, WTO, IMF and EU, emphasising that adaptation to international standards contributes to institutional capacity building and opens up access to global resources. At the same time, attention is drawn to the challenges faced by states in maintaining political autonomy under external pressure.

In the context of Ukraine, the author emphasises the need to strengthen political institutions as a prerequisite for post-war recovery and economic modernisation. Based on the experience of other countries, priority areas for institutional reform have been identified: overcoming corruption, ensuring the rule of law, stability of management decisions, and strengthening participation in international political and economic structures.

Key words: institutional quality, political institutions, economic security, international cooperation, public policy, reform, economic policy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та зростання геополітичних ризиків економічна безпека держави набуває ключового значення як складова національної безпеки. Вона визначає здатність країни забезпечувати стабільний розвиток, ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, підтримувати фінансову незалежність і конкурентоспроможність на світовому ринку. Політичні інститути виступають основою для формування ефективної системи управління економічними процесами, адже саме вони створюють нормативно-правові та організаційні умови для функціонування економіки, регулювання ринкових механізмів, захисту прав власності та інвестиційної безпеки.

Незважаючи на теоретичне й практичне визнання ролі політичних інститутів у забезпеченні економічної стабільності, наявні проблеми неефективності державного управління, високого рівня корупції та слабкості інституційного середовища залишаються серйозними перешкодами для сталого розвитку багатьох країн, зокрема України. Це зумовлює потребу у комплексному дослідженні взаємозв'язку між інституційною якістю та економічною безпекою, а також вивченні міжнародного досвіду реформ, що дозволяють підвищити ефективність політичної системи та забезпечити надійний економічний фундамент держави.

Мета і завдання статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі політичних інститутів у забезпеченні економічної безпеки держави та аналіз міжнародного досвіду політичних реформ, що сприяли економічній стабілізації і розвитку. У межах досягнення поставленої мети основними завданнями дослідження є з'ясування сутності та функцій політичних інститутів у контексті економічної політики, виявлення впливу інституційної якості на економіку, аналіз успішних і неуспішних прикладів реалізації політичних реформ у різних країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах дослідження проаналізовано праці авторів, які досліджують проблематику економічної безпеки та вплив політичних інститутів на економічну стабільність. Серед них Бобришев Є., Вергун А., Гавриленко Н., Деркач О., Дугінець Г., Зуб В., Кісілевич-Чорнойван О., Майданюк В., Односталко Д., Палехова В., Савченко В., Хіміч О.В., Кінсі Б., Норт Д. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній політичній науці політичні інститути розглядаються як стійкі меха-

нізми та правила, які визначають процеси прийняття та реалізації владних рішень. Інституційна структура держави безпосередньо впливає на ефективність реалізації публічної політики, зокрема в економічній сфері, а тому є предметом дослідження не лише політології, а й суміжних галузей – економіки, права, соціології.

Економічна безпека держави є складовою національної безпеки, яка охоплює здатність держави забезпечувати стабільний економічний розвиток, фінансову незалежність, захист стратегічних ресурсів та ефективне функціонування ринкових механізмів. Політичні інститути відіграють ключову роль у формуванні такого середовища, в якому реалізуються економічні цілі, відбувається регуляція підприємницької діяльності, ухвалюються фінансові рішення та формуються інструменти антикризового реагування [8].

Неоліберальна ідеологія, що домінувала в політичній економії наприкінці ХХ століття, виходить із припущення, що держава має створити передумови для саморегулювання ринку, захисту прав власності та конкуренції, обмеживши своє втручання в економіку. З цієї перспективи головним завданням політичних інститутів є не пряме управління економікою, а забезпечення сприятливого інституційного середовища [10].

Питання інституційної якості та її впливу на економічну динаміку розглядав Д. Норт, який підкреслювали, що довготривале економічне зростання можливе лише за умови функціонування інклюзивних, підзвітних і стабільних політичних інститутів. Політичні реформи, що змінюють правила гри, мають не лише формальний характер, але й глибокий соціальний та політичний вимір [17].

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз практичного досвіду реалізації політичних реформ у різних країнах світу, що дозволяє виявити зв'язок між якістю інституцій та результатами економічної трансформації. Вивчення як успішних, так і проблемних прикладів дає змогу краще зрозуміти умови, за яких політичні інститути здатні забезпечити економічну стабільність, розвиток та безпеку.

Одним із найвідоміших прикладів успішної реалізації економічних реформ вважається політика лібералізації, здійснена в Чилі в період правління військового режиму генерала Аугусто Піночета у 1970–1980-х роках. Після глибокої економічної кризи 1973 року країна зіткнулася з серйозними макроекономічними дисбалансами та структурною деградацією господарства.

У відповідь було впроваджено комплекс ринково орієнтованих реформ, які передбачали масштабну приватизацію державних підприємств, лібералізацію цінової політики, дерегуляцію ринкових відносин і значне зниження тарифних бар'єрів. Ідейне та методологічне підґрунтя цих перетворень забезпечувала група чилійських економістів, відомих як «Чиказькі хлопці» (Chicago Boys), які здобули освіту в Університеті Чикаго під керівництвом одного з провідних теоретиків неолібералізму М. Фрідмана.

Результатом таких радикальних змін стало швидке економічне зростання, стабілізація інфляції, зниження рівня безробіття та значне збільшення експорту. Чилі стала однією з найбільш успішних економік Латинської Америки, що дозволило їй зміцнити свою позицію на світовій економічній арені. Хоча реформи відбувалися в умовах авторитарного режиму, економічні досягнення Чилі свідчать про ефективність лібералізації та ринкових реформ [6].

Ще одним прикладом успішної трансформації економічної системи стала реалізація політики так званої «шокової терапії» в Польщі на початку 1990-х років. Після розпаду соціалістичної моделі господарювання країна зіткнулася з необхідністю оперативного переходу до ринкових засад економіки та подолання системної кризи.

Ключову роль у формуванні та реалізації стратегії реформ відіграв економіст Лешек Бальцерович, який очолював процес трансформації. Запропонований ним комплекс заходів, що отримав назву «план Бальцеровича», передбачав жорстку макроекономічну стабілізацію, лібералізацію цін, відкриття економіки для зовнішньої торгівлі, приватизацію державної власності та створення інституційних передумов для функціонування ринкових механізмів.

Він запустив швидку приватизацію, лібералізацію цін, дерегуляцію економіки та відкриття кордонів для міжнародної торгівлі. Хоча реформи були болючими для населення через високий рівень безробіття та інфляцію в перші роки, у довгостроковій перспективі вони призвели до стрімкого економічного зростання, зниження рівня інфляції та інтеграції Польщі у світову економіку. Польща стала однією з найуспішніших постсоціалістичних економік Східної Європи, а її економічна стабільність дозволила країні приєднатися до Європейського Союзу у 2004 році [12].

Водночас не всі політичні реформи мають позитивний вплив на економічну динаміку держави. Ілюстративним прикладом реформаторської невдачі, що призвела до економіч-

ного спаду, є аграрна реформа, ініційована урядом Роберта Мугабе в Зімбабве наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років.

Зазначена реформа передбачала примусовий перерозподіл земельних ресурсів від комерційних фермерських господарств, переважно належних білим фермерам, на користь представників місцевих спільнот. Офіційно її метою було забезпечення соціальної справедливості, подолання історичної нерівності у володінні землею та стимулювання розвитку сільського господарства серед корінного населення.

Однак реформа була реалізована насильницькими методами, без належної правової бази, що призвело до масового захоплення земель, руйнування фермерських господарств і катастрофічного зниження виробництва сільськогосподарської продукції. Як наслідок, економіка Зімбабве зазнала важкого удару: виробництво скоротилося, інфляція досягла надзвичайно високих показників, зросло безробіття, а країна потрапила в глибоку економічну кризу. Відтоді економіка Зімбабве не змогла відновитися до рівня до реформи, а її приклад показує, як неефективні політичні реформи можуть спричинити економічний колапс [16].

Ще одним прикладом неефективного впровадження політичних реформ є трансформаційні процеси у Венесуелі, реалізовані в період правління Уго Чавеса та його наступника Ніколаса Мадуро. Основу політичного курсу становила масштабна націоналізація стратегічних секторів економіки, зокрема нафтової промисловості, а також впровадження широких соціальних програм, фінансування яких здійснювалося переважно за рахунок доходів від експорту нафти.

Попри початкові позитивні результати, що проявилися у зниженні рівня бідності, розширенні доступу до систем охорони здоров'я та освіти, обраний вектор політики виявився неспроможним забезпечити стійкий економічний розвиток. Надмірна залежність від сировинного експорту, послаблення інституційних механізмів, економічна неефективність державного сектору та прорахунки у макроекономічному регулюванні спричинили глибоку соціально-економічну кризу, яка супроводжувалася гіперінфляцією, дефіцитом товарів першої необхідності та масовою еміграцією населення.

Неконтрольовані витрати на соціальні програми, корупція та неефективне управління призвели до руйнування нафтового сектору – головного джерела доходів країни. Коли ціни на нафту впали, Венесуела опинилася в ситу-

ації, коли не могла фінансувати свої витрати, що призвело до гіперінфляції, дефіциту товарів, масового безробіття та соціальної кризи. Реформи, що були спрямовані на економічний розвиток і соціальну справедливість, призвели до колапсу економіки країни та перетворили Венесуелу на один із найяскравіших прикладів економічної та політичної кризи в сучасному світі [2].

З іншого боку, прикладом успішного реформування державної політики є трансформаційні процеси в Сінгапурі, реалізовані під керівництвом Лі Куан Ю. Уряд країни впровадив широкий спектр інституційних змін, що охоплювали сфери державного управління, судочинства, податкової політики та регуляторного середовища для бізнесу.

Стратегічний акцент був зроблений на створенні сприятливого інвестиційного клімату, активному залученні іноземного капіталу, розвитку людського потенціалу через якісну систему освіти та охорони здоров'я, а також на формуванні сучасної інфраструктурної бази. Завдяки послідовній та цілеспрямованій політиці Сінгапур перетворився з країни, що розвивається, на один із провідних глобальних економічних і фінансових центрів.

Успішне поєднання ринкових реформ із активною державною підтримкою економіки призвело до перетворення Сінгапуру на один із найбільших фінансових центрів світу. Цей приклад демонструє, як політична воля, сильне лідерство і стратегічне планування можуть вивести країну з економічного відставання до рівня світового економічного лідера [14].

Політичні інститути відіграють ключову роль у забезпеченні економічної безпеки, оскільки вони створюють інституційне середовище, в якому відбувається економічна діяльність. Ефективні, прозорі та стабільні політичні інститути здатні забезпечити необхідні умови для економічного зростання, зниження ризиків та підтримки стійкості національної економіки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. У контексті глобалізованого світу, де економіки країн дедалі більше залежать від міжнародних ринків, стабільні політичні інститути забезпечують не лише внутрішню економічну стабільність, а й сприяють розвитку міжнародних економічних відносин.

Відповідно до проаналізованого досвіду можна зробити висновок про те, що політична стабільність, яка ґрунтується на ефективному функціонуванні політичних інститутів, виступає фундаментальною передумовою сталого економічного розвитку держави. Інституційна

стабільність забезпечує передбачуваність і правову визначеність у сфері господарської діяльності, створює умови для захисту прав власності, ефективного регулювання ринків, гарантування інвестиційної безпеки та належного виконання економічних зобов'язань.

У свою чергу, ефективна система державного управління сприяє досягненню макроекономічної стабільності через належний контроль за рівнем інфляції, дефіцитом державного бюджету та обсягом державного боргу. У країнах із розвинутою та стабільною інституційною архітектурою формується вищий рівень довіри з боку як національних суб'єктів господарювання, так і міжнародних інвесторів та партнерів. Це, своєю чергою, створює сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій, посилення економічної інтеграції та розширення участі країни у глобальних торговельних процесах [7].

На міжнародному рівні політичні інститути також відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки через інтеграцію у глобальні економічні процеси та участь у міжнародних політичних організаціях, таких як ООН, ЄС, ВТО, МВФ та Світовий банк. Вони створюють регуляторні рамки для міжнародної торгівлі, сприяють вирішенню економічних конфліктів та забезпечують координацію економічної політики на глобальному рівні.

Наприклад Конвенція ООН проти корупції вимагає від держав-членів уживати законодавчих, адміністративних або інших ефективних заходів на національному рівні для сприяння викоріненню корупції, а також передбачає механізми міжнародної співпраці у цій сфері. Зокрема, у документах ЄС та Ради Європи передбачено обов'язкове включення у національне законодавство покарання за корупційні злочини та зобов'язання держав-членів щодо співробітництва у боротьбі з корупцією [9].

Ефективність функціонування політичних інститутів безпосередньо впливає на здатність держави забезпечувати економічне зростання, підтримувати макроекономічну стабільність, протидіяти зовнішнім шокам, залучати інвестиції та формувати стійкі міжнародні економічні зв'язки. Політичні реформи, спрямовані на підвищення якості державного управління, зменшення рівня корупції, зміцнення правової системи та гарантування верховенства права, є важливими чинниками зміцнення економічної безпеки держави. Натомість інституційна слабкість, брак політичної волі та неуспішні реформаторські спроби здатні створити значні ризики для стабільності національної економіки [13].

У цьому контексті важливе значення набуває інтеграція до міжнародних політичних та економічних інститутів, що надає країнам можливість доступу до фінансових ресурсів, технічної допомоги, інноваційних технологій і нових ринків збуту. Така інтеграція сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та загальній модернізації економіки. Водночас членство в міжнародних організаціях передбачає необхідність гармонізації внутрішньої політики з міжнародними стандартами та зобов'язаннями, що може виступати як фактором розвитку, так і джерелом складних викликів для національного економічного суверенітету та політичної автономії.

Міжнародний досвід реалізації політичних реформ є надзвичайно актуальним для України в умовах війни та післявоєнної трансформації. Приклади Польщі, Чилі та Сінгапуру свідчать, що успіх реформ значною мірою залежить від якості політичних інститутів, політичної волі та інституційної послідовності. Для України першочерговим завданням залишається посилення інституційної спроможності держави, що є необхідною умовою для забезпечення економічної безпеки та відновлення.

Висновки. Політичні інститути відіграють ключову роль у формуванні сприятливого середовища для економічного розвитку, забез-

печення стабільності та реалізації стратегічних пріоритетів держави. Інституційна якість, що проявляється у прозорості, підзвітності, передбачуваності та ефективності функціонування органів влади, є необхідною умовою для зниження економічних ризиків, стимулювання інвестиційної активності та забезпечення макроекономічної стабільності.

Аналіз міжнародного досвіду реформ показав, що успішність економічних трансформацій залежить не лише від обраної моделі реформ, а насамперед від рівня інституційної спроможності держави та політичної волі до їх реалізації. З огляду на актуальні виклики, перед якими стоїть Україна, посилення ролі політичних інститутів у забезпеченні економічної безпеки є стратегічним завданням, що вимагає комплексних підходів, орієнтованих на послідовне реформування системи державного управління та адаптацію до міжнародних стандартів.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на емпіричному аналізі впливу конкретних політичних реформ на економічну динаміку в постсоціалістичних країнах, розробці індикаторів інституційної спроможності в умовах трансформаційного періоду, а також на вивченні оптимальних моделей інтеграції до міжнародних інституцій з урахуванням національних інтересів і викликів безпекового характеру.

Література:

1. Бобришев Є. Вплив фінансових технологій на стабільність національної економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 52. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-96>
2. Венесуела останніх двох десятиліть: Чавес, Мадуро та конфлікт навколо Гаяни. *Политком*. URL: <https://politcom.org.ua/venezuela-ostannih-dvoh-desyatyit-chaes-maduro-ta-konflikt-navkolo-gayany>
3. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. Вісник КНУТД. 2014. № 2. С. 207–218. URL: <https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Visnyk/2014-2/207-218.pdf>
4. Гавриленко Н. Г., Тарасенко І. О. Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку. *Інтернаука : Міжнародний науковий журнал*. Сер. Економічні науки. 2021. № 3 (47). Т. 1. С. 36–46.
5. Деркач О. Г., Козятинська А. І. Концепція сталого розвитку як складова сучасного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.48>
6. Дугінець Г., Вірич І. Політика «економічного прориву»: досвід Чилі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. Т. 111, № 4. С. 35–46. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(111\)03](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(111)03)
7. Економічна складова нового публічного менеджменту як чинник забезпечення інституційної спроможності держави: порівняння США та України / О. Зубчик та ін. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 10(10). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10\(10\)-437-448](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-10(10)-437-448)
8. Зуб В. Сутнісна характеристика економічної безпеки держави. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 457–462. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.77>
9. Кісілевич-Чорнойван О., Шашкова-Журавель І. Правові аспекти протидії корупції на міжнародному рівні. *Expert: Paradigm of Law and Public Administration*. 2018. Т. 1, № 2018-1(1). С. 31–42. <https://doi.org/10.32689/10.32689/2617-9660-2018-1-1-31-42>
10. Майданюк В. Ідеологічні відмінності соціальної політики неоконсерватизму та неолібералізму. *Вісник Львівського університету*. 2019. № 24. С. 164–170. <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.24.22>
11. Одностало Д. Інституційна основа економічної безпеки України. *Теорія та практика державного управління*. 2021. Т. 1, № 72. С. 182–190.
12. Палехова В. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. *Сторичний архів. Наукові студії: зб. наук. пр. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра могили*. 2008. С. 62–72.

13. Пустовар В. Роль політичних інститутів в системі економічних відносин та безпеки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 4(76). С. 98–103. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4\(76\)-12](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4(76)-12)
14. Савченко В., Долгополов М. Сінгапурські уроки економічного зростання. *Науковий вісник Полісся*. 2015. С. 5–13. [https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620154\(4\)005-013](https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620154(4)005-013)
15. Хіміч О. В. Еволюція поняття «економічна безпека». Тези доповідей XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів. 2019. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14240>.
16. Kinsey B. H. Zimbabwe's land reform program: underinvestment in post-conflict transformation. *World development*. 2004. Т. 32, № 10. С. 1669–1696. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.06.005>
17. North D. C. Institutions and the performance of economies over time. *Handbook of new institutional economics*. Berlin, Heidelberg, 2008. С. 21–30. https://doi.org/10.1007/978-3-540-69305-5_2

Дата надходження статті: 03.06.2025

Дата прийняття статті: 18.06.2025

Опубліковано: 01.10.2025